

UOT 634.54

ŞƏKİ-ZAQATALA İQTİSADI RAYONUNDA FINDIQ İSTEHSALI

R. Q. ƏLİYEV
ADAU

Məqalədə Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonunda yerləşdirilən qərzəkli meyvələr içərisində daha çox istehsal edilən findıq meyvəsinin əkin sahəsindən məhsul istehsalı və məhsuldarlığı haqqında məlumat verilir. Eyni zamanda findıq meyvəsinin əhəmiyyətindən, iqtisadi rayonun ayrı-ayrı rayonlarının istehsal etdikləri bu meyvənin müqayisəli təhlili verilmişdir. Ən çox məhsuldarlığa nail olan rayonun təcrübəsinin bütün rayonlara tətbiq etməklə məhsul istehsalının artırılmasına nail olmağın əhəmiyyəti bağlara düzgün qulluq etməklə məhsuldarlığı artırmağın mümkünlüyündən, istehsal edilən findığın ləpəsinin alınmasının fermerlər tərəfindən həyata keçirilməsi onlara daha çox gəlir verməsindən bəhs edilir.

Açar sözlər: gəlirli, qərzəkli meyvə, findıq, ləpə, əkin sahəsi, findıq bağı, budama, gövdə, çətir.

Respublikamızın ən rentabelli sahələrindən biri olan qərzəkli meyvələr ölkəmizin demək olar ki, əksər rayonlarında becərilir. 2013-cü ilin statistik məlumatına əsasən qərzəkli meyvələrin əkin sahəsi 34330 ha, o cümlədən bar verən yaşda 28571 ha, məhsul istehsalı 42263 ton məhsuldarlıq 18,2 san/ha olmuşdur. Qərzəkli meyvələr içərisində respublikamızda ən çox istehsal edilən findıqdır. Bu meyvəyə respublikamızda eləcə də dünyada çox böyük tələbat vardır. Bu tələbat bu gündə ödənilməmiş qalmaqdadır. Azərbaycan findıq istehsalına görə dünyada dördüncü yerdə durur. Hər il ölkəmizdə bu məhsulun istehsalı ildən ilə artırılır. 2013-cü ilin statistik məlumatına əsasən respublikamızın bütün təsərrüfatları üzrə findıq bağlarının əkin sahəsi 298 min. ha, bar verən yaşda 24,8 min ha, məhsul istehsalı 32 min ton, məhsuldarlıq 12,5 sen/ha olmuşdur. Sonrakı 2014-cü də məhsul istehsalı bir qədər azalmışdır. Findıq qida məhsulu kimi çox əhəmiyyətlidir. Onun ləpəsində 50-60% yağ olur. Bu yağ dadlı ətirli və qiymətlidir. O vitaminlər, karbohidratlar, provitaminlərlə zəngindir. Onlardan əlavə findığın tərkibində dəmir, kalsium, maqnezium, fosfor, kalium, natrium maddələri vardır. Findıq insan orqanizmində həll edilməyən çöküntüləri xaric etməkdən təmizləyir, beyinin yaxşı düşünməsinə və orqanizmin möhkəmlənməsinə kömək edir. Bu meyvə insanın daha sağlam olması üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Respublikamızın iqtisadi rayonları içərisində Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu findıq istehsalına görə birinci yerdə durur. Bu iqtisadi rayonda findıq bağlarının əkin sahəsi 23682 ha onlardan bar verən yaşda 20378 ha, findıq istehsalı 24906 ton, məhsuldarlıq 12,1 sen/ha olmuşdur. İqtisadi rayonun ayrı-ayrı rayonlarında. Findıq bağlarının cəmi əkin sahəsi, bar verən yaşda əkin sahəsi, məhsuldarlığı və məhsul istehsalı cədvəl 1-də verilmişdir.

Cədvəldən göründüyü kimi Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonunun altı rayonunda ən çox Zaqatala rayonunda əkin sahəsi 9418 ha, o cümlədən bar verən yaşda 8336

ha, məhsul istehsalı 9895 ton olmuşdur. Şəki rayonunda əkin sahəsi ən az 372 ha, o cümlədən bar verən yaşda 248 ha məhsul istehsalı 597 ton olmasına baxmayaraq məhsuldarlığa görə bu altı rayon içərisində ikinci yeri tutmuşdur 16,5 sen/ha. Eyni zamanda əkin sahəsinə görə dördüncü yerdə duran Qəbələ rayonu əkin sahəsi 3561 ha, o cümlədən məhsul istehsalı 6122 ton, Cədvəl 1.

s/s	Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu	Cəmi əkin sahəsi, ha	O cümlədən bar verən yaşda ha	Findıq istehsalı, ton	Məhsuldarlığı sen / ha
1	Balakən	4424	3488	3873	11,1
2	Zaqatala	9418	8336	9895	11,9
3	Qax	3952	3766	3393	9
4	Şəki	372	248	597	16,5
5	Oğuz	1955	1385	1026	7,4
6	Qəbələ	3561	3195	6122	19,1
	Cəmi:	23682	20378	24906	12,1

məhsuldarlıq 19,1 sen/ha olmuşdur. Əgər respublikamızın bu iqtisadi rayonunun ən çox məhsuldarlıq əldə etmiş Qəbələ rayonunun təcrübələrini digər rayonlarda tətbiq edərək hektardan 19,1 sentner məhsul istehsalına nail olsaq bu iqtisadi rayonun məhsul istehsalı 1,5 dəfədən artıq olar. Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonunun təbii - iqlim şəraiti və findıq bağları deyilən göstəricilərə və ondan da çox məhsuldarlığa nail olmağa imkanları vardır.

Respublikamızın Şimal bölgəsinin əhalisinin əsas gəlir yerlərindən biri findıqdır. İqtisadi rayonun əhalisinin demək olar ki, hər birinin findıq bağı vardır. Bu bağların sahəsi fermerlərin ərazisindən asılı olaraq 25 sotdan 5 ha qədərdir çox az fermerlərin 10 ha qədər əkin sahəsi vardır. Fermerlər ixtiyarında olan bu bağlara aqrotexniki tələbatə uyğun qulluq edirlər. Bəzi fermerlər onun ixtiyarında olan bağlara lazımı səviyyədə qulluq etmədiyindən pöhrələr hər il budanmadığından, hər üç ildən bir əsaslı budama işi aparmadıqlarından, hər bir kolda 120-150 gövdə əmələ gəlir nəticədə onun çətiri böyük sahəni əhatə edir, kol hava işıq və qida ilə tam təmin edilmir. Kolun meyvəsi vaxtında yetişmir. Ona görə gövdənin oduncaq halına keçməsi gecikdiyindən qış vaxtına kimi yarpaqların tökülməsi uzanır, nəticədə ağacın yarpaqları və budaq-

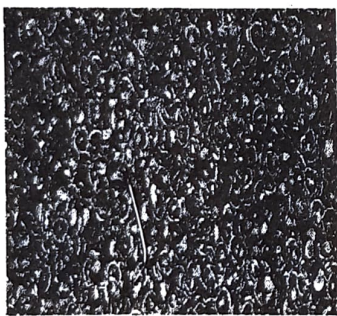
ları şaxtaya düşür, meyvələri xırda olur onun satışı çətinləşir. Fermer belə meyvəni ucuz qiymətə satmalı olur. Belə bağlar həmişə zərərvericilər və xəstəlik törədicilər üçün əlverişli olur. Bağların bu hala düşməməsi üçün onlara lazımi qulluq edilməli hər il adı budama və üç ildən bir əsaslı budama işləri aparılmalı xəstə, əyri, bir-birinə sürtünən, çürük, inkişafı pis olan gövdələr kəsilərək $20 \div 27$ gövdə saxlanılmalıdır. Belə gövdəsi olan kollar yaxşı inkişaf edir məhsul vaxtında yetişir meyvə dolu, tələbata cavab verəcək formada olur. Alıcılar tərəfindən yaxşı qiymətləndirilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, fındıq emal edən sexlərdə bu meyvələr qərzəkdən təmizlənir və nəmliyi 10-12 %-ə qədər olan halda alınır və əlavə olaraq 4-6 % nəmlik çıxılır. Satışa çıxarılan ləpənin nəmliyi 6% götürülür.

Şəki- Zaqatala iqtisadi rayonunda bağlarda ən çox yayılmış Ata-baba sortudur. Bu fındığın ləpə çıxımı 52% olduğu halda, emal sexlərində ləpə çıxımını 45%-lə götürürlər. Meyvəni yığım vaxtı ucuz qiymətə 2 manata, sonrakı aylarda bir qədər artıq qiymətə alırlar. Meyvədən alınmış ləpəni onlar 5 ÷ 6 dəfə artıq qiymətə sataraq daha çox gəlir götürürlər. Şəkil 1,2,3,4-də yaşıl qərzəkdən təmizlənmiş, ləpənin ayrılması üçün qırılmış, üz qabıqdan təmizlənmiş, ləpənin nazik örtükdən ayrılmış və qurudulmuş formaları verilmişdir.

Şəkil 1. Yaşıl qərzəkdən təmizlənmiş fındıq

Şəkil 2 Ləpənin ayrılması üçün qırılmış fındıq

Şəkil 3 Üz qabığından təmizlənmiş fındıq

Şəkil 4. Nazik örtükdən təmizlənmiş və qurudulmuş fındıq

Əgər fermerlər öz məhsullarını ləpə halına saldıqdan sonra satsarlarsa onların qazancı ən azı 5-dəfədən çox olar. Bu gün fermerlər özləri ləpə istehsal etməkdə maraqlıdırlar. Biz son illər mövcud ləpə çıxaran, qurğuların iş prinsipini, konstruksiyasını öyrənərək daha yeni bir qurğunun hazırlanması üzərində işləyirik. Fermerlərə daha yaxından köməklik etməyə və onların problemini həll etməyi qarşıya məqsəd qoymuşuq.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı. Statistik məcmuə 2013, s.635

Производство фундука в Шеки - Закатальской экономической зоне

Р. Г. Алиева

В данной статье говорится о посадочной площади фундучного сада и его урожайности в Шеки – Закатальской экономической зоне. В тоже время был дан анализ о значимости фундука в различных районах экономической зоны. Была дана характеристика самой высокопродуктивной зоны изучения получения высокого урожая, форм правильного ухода за садами, а также повышения урожайности и получения качественной мякоти фундука.

Ключевые слова: прибыль, семейство ореховых, фундук, мочка, посевная площадь, фундуковый сад, обрезка, ствол, крона

Hazelnut production in Sheki - Zakatala economic zone

R. G. Aliyev

This article says about landing square hazelnut garden and its yields in the Sheki–Zaqatala economic zone. At the same time was an analysis on the significance of the hazelnut in various parts of the economic zone. Was the characteristic of the highly productive areas of the study of a high yield, forms of proper care of the gardens and increase yields and produce a quality chaff hazelnut.

Key words: income, family of nuts, hazelnuts, almonds, sown area, hazelnut garden, trimming, trunk, croun